

6. Фролов С.С. Личностная детерминация генезиса детской одаренности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / С.С. Фролов. – Ставрополь, 2000. – 25 с.

7. Хрыков Е.Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Е.Н. Хрыков. – Луганск : Альма матер, 1999. – 118 с.

8. Хуторской А.В. Современная дидактика : учебное пособие / А.В. Хуторской. – [2-е изд., перераб.]. – М. : Высшая школа, 2007. – 639 с.

КОКОРИНА Л.В.

ПОРЯДОК ВИЯВЛЕННЯ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ В ІСПАНІЇ

Досягнення будь-якої країни в галузі культури, науки, спорту є складовою авторитету держави на міжнародній арені. Проте таких висот неможливо досягти без участі обдарованих особистостей, тому важливим є формування потенціалу країни в кожній сфері життєдіяльності людини. Для формування потенціалу країни необхідно мати ефективну систему виявлення і підтримки обдарованих дітей. Оскільки тривалий час обдарованих учнів визначали лише за їхніми академічними успіхами, постає питання виявлення не лише інтелектуально обдарованих учнів, а ще й талантів у галузі спорту, в образно-художній творчості тощо. Таким чином, на тлі розбудови української державності і, відповідно, реформування національної системи освіти корисним видається досвід європейських країн у сфері підтримки обдарованих дітей.

Дослідженням обдарованості, її психологічних аспектів та практичних виявів займаються вчені в різних країнах. Зокрема, в Україні розробкою теорії обдарованості та вивченням проблем обдарованих дітей займаються такі вчені, як: О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика та ін. У своїх працях вчені досліджують здебільшого психологічні аспекти обдарованості, специфіку дитячої обдарованості та проблеми виявлення обдарованості. У Росії психологічними аспектами обдарованості та теоретичним обґрунтуванням підтримки обдарованих дітей займаються Д. Богоявленська, Н. Лейтес, А. Матюшкін, А. Савенков та ін. В Іспанії проблемам обдарованості вчені також приділяють належну увагу. Зокрема, Г. Ягуе започаткував дослідження теорії обдарованості та визначення рис обдарованих дітей. Дослідження обдарованості продовжили Б. Лопес Андрада, К. Геновард, Г. Омар та ін. Наразі розробкою проблеми виявлення обдарованих дітей займаються І. Беніто Мате, Х. Турон, теоретичними аспектами – К. Геновард, Е. Санчес Мансано, М.Д. Пріето Санчес та ін.

Мета статті полягає в узагальненні порядку виявлення обдарованих дітей в Іспанії та визначенні його особливостей і етапів.

Зрозуміло, що обдарованість визначається не лише критерієм успішності в навчанні, тому освітяни зайнялися розробкою процедури визначення обдарованості дітей. Центр досліджень при Міністерстві освіти Іспанії визначив три головні шляхи виявлення так званої прихованої обдарованості, тому що вона може і не виявлятися в межах навчально-виховного процесу: спостереження вчителів, стурбованість і спостереження батьків, а також оцінювання і діагностика за допомогою груп орієнтування чи спеціалізованих центрів.

Перші два шляхи є визначальними, оскільки саме завдяки уважності батьків і вчителів відбувається пошук і відкриття обдарованих учнів, а вже після цього застосовуються формальні методи визначення рівня обдарованості й загалом визначення відповідності дитини критеріям обдарованості. Кожний з визначених учасників процесу виявлення обдарованих дітей робить свій внесок в їхній розвиток і становлення. Спостереження батьків є одним з найбільш ефективних шляхів визначення, оскільки вони мають найвищий рівень зацікавленості в освіті своїх дітей і, крім того, родина – це і є справжній центр навчання, а тому найсприятливіше середовище для спостереження. Вчителі перебувають у ситуації, сприятливій для підтримки і розвитку обдарованих дітей в класі, маючи можливість здійснювати адаптування чи посилення навчального плану відповідно до потреб дітей, його структурних змін тощо. Спеціальні асоціації чи окремі спеціалісти в галузі освіти обдарованих одними з перших усвідомили необхідність підтримки обдарованих учнів у навчально-виховному процесі. Вони можуть виступати як додатковим засобом підтримки, так і основним, якщо навчальні установи не впроваджують програми підтримки обдарованих. Також у межах таких асоціацій діють групи для колективних занять учнів разом із батьками [1].

Міністерство освіти і науки Іспанії пропонує декілька засобів для виявлення обдарованих дітей на різних етапах. Переважно це анкети чи опитувальники для батьків, вчителів чи навіть для самих учнів, яким передують формальні дані про дитину (ім'я, прізвище, стать, вік, освітня установа, дата й ім'я вчителя чи вихователя). Наприклад, для визначення обдарованої дитини в дошкільному вихованні запропоновано анкету, у якій оцінюється лінгвістичний розвиток (сказане перше слово, перша фраза, підтримана розмова, розвинутий словниковий запас тощо), пізнавальний розвиток (знання абетки, чисел, малювання, зацікавленість в оточуючому світі, впізнавання кольорів та ін.), самообслуговування (розуміння необхідності бути чистим, вміння самостійно роздягатися й одягатися) і соціалізація (лідерські якості, спілкування зі старшими дітьми, труднощі в спілкуванні зі своїми однолітками).

На думку вчених Й. Беніто і Х. Моро, дитину можна вважати ймовірно обдарованою за таких умов: по-перше, якщо правильне хоча б одне з таких тверджень: “читання книги в чотири роки”, “впізнавання не менше ніж шість кольорів у 18 місяців” чи “складання пазлу з не менше ніж 20 частин у 2,5 року”, і по-друге, якщо одразу правильні такі два твердження: “рахування до десяти в 2,5 року” і “знання абетки (не менше ніж 18 великих літер) в 2,5 року” [1; 2].

Подібна анкета існує і для визначення обдарованих на етапі початкової освіти. Так само їй передують формальні дані про дитину, а потім критерії для оцінювання інтелектуальних / пізнавальних аспектів, творчості, внутрішньої мотивації й ефективності завдання та його результату, а також соціальні аспекти.

На етапі середньої освіти вчені пропонують всебічний аналіз діяльності дитини і її психологічних особливостей. Методи виявлення полягають знову-таки в спостереженні батьків і вчителів, а також проведенні соціометричного дослідження групи.

Важливу роль у виявленні обдарованих має робота спеціалістів і спеціально орієнтованих центрів підтримки обдарованих дітей. Такі центри мають проводити всебічний аналіз психологічних особливостей дитини, її шкільної та позашкільної діяльності й ставлення до своєї роботи. Психологопедагогічна оцінка має поєднувати таку інформацію: дані про учня (особистісні умови обдарованості; навчальна компетенція; можливий дисбаланс між інтелектуальним, емоційним, психомоторним, соціальним тощо; самосприйняття; стиль навчання, конкретизуючи сферу діяльності, зміст і вправи; можливість формулювати і вирішувати проблеми; види цілей, яких досягає; наполегливість у роботі; ритм навчання; освітня і навчальна історія), дані про шкільний контекст (аналіз особливостей освітнього втручання; відносини, які встановлює з учителем і класом; організація педагогічної підтримки), а також дані про родинний контекст (особливості сім'ї і родинного оточення; сподівання батьків; можливості співпраці з родиною; культурні й соціальні ресурси родинного оточення). Щодо засобів дослідження обдарованості, то вчені пропонують спостереження, нотатки, опитувальники, психологічні тести, співбесіди і вивчення навчальних робіт [1; 5].

Складання психологопедагогічного профілю учня вимагає аналізу й оцінювання різноманітних аспектів діяльності дитини. Вчені Х. Алонсо і Й. Беніто узагальнили ті аспекти, які слід враховувати при наданні психолого-педагогічної оцінки обдарованої дитини:

1. Перелік особливостей, визначених за допомогою різноманітних випробувань: характеристики учнів з високими здібностями (особливості навчання, мотивації, творчості та спілкування, лідерські, художні, музичні та артистичні здібності, виразність мовлення); біографічні опитування батьків (розвиток з віку немовляти, теперешні особливості дитини чи підлітка).

2. Оцінювання індивідуальної діяльності, пов'язаної з навчанням: передумови діяльності (слід звернути увагу на поведінку вдома і в класі для визначення рівня уваги і мотивації, які виявляє учень щодо шкільного навчання); набуті характеристики діяльності (сприйняття, візуальна пам'ять тощо); особливості мислення.

3. Вимірювання можливостей для визначення спеціальних талантів: тести множинних здібностей, тести спеціальних здібностей (музичних, художніх, механічних тощо).

4. Оцінювання рівня знань і навчання.

5. Вимірювання творчості.

6. Оцінювання інтересів і мотивації.

7. Оцінювання особистості й особливостей адаптування [2].

Іспанські дослідники виділяють такий порядок виявлення обдарованих дітей, пропонуючи конкретні терміни і відповідальних осіб. По-перше, це участь спеціалізованих приватних установ. Термін визначення може тривати від одного тижня до одного місяця і полягає в зустрічі з батьками, застосуванні тестів протягом восьми сеансів тривалістю від 1 год 30 хв до 2 год та проведення опитувань. Відповідальними за процес виявлення є психологи, педагоги, спеціалісти, експерти, батьки і вчителі. Перевагами виявлення за участю спеціалізованих установ є швидкість діагностичної оцінки й особисті доповіді батьків, а серед недоліків можна визначити надмірно деталізовану оцінку, недостатній зв'язок з освітніми установами і нестабільну послідовність. Наступний компонент – саме виявлення – має невизначену тривалість, оскільки випробування можуть тривати як тиждень, так і цілий навчальний курс. Відповідальні – батьки, вчителі або асоціації батьків. Перевагами можна визнати високий рівень зацікавленості батьків, систематичний і науковий характер випробувань, проте несприятливий освітній простір і недовіру інших спеціалістів до результатів випробувань можна віднести до недоліків етапу виявлення, через що приблизно 2/3 дітей залишаються невизнаними. Тривалість оцінювання залежить від кількості дітей, що проходять випробування. Так, у випадку індивідуального випробування оцінювання триває семестр (від початку збору інформації до випуску психологопедагогічного профілю), а у випадку колективного випробування оцінювання триває до розробки загального плану діяльності. Відповідальними особами є психологи, педагоги, психопедагоги, спеціалісти. Серед переваг виділяють швидкість і систематичність діагностичного оцінювання, але щоб реалізувати оцінювання, слід дочекатися заяви голови освітньої установи на його проведення. Останній компонент – це загальний план діяльності. Цей план може тривати як семестр, так і рік або певний курс. Відповідальними за розробку і реалізацію такого плану є центральна і місцева освітня адміністрація, освітній простір і окремі освітні установи. Загальний план діяльності охоплює все освітнє населення і надає більше можливостей для подальшого виявлення обдарованих учнів, проте вимагає спеціальної підготовки вчителів для роботи з обдарованими дітьми і зміни структурної організації освітніх установ [1; 4].

Виявлення обдарованих дітей реалізуються кількома етапами. Перший етап – складання і збір опитувальників показників обдарованості та доповіді вчителів. Цей збір реалізується в співпраці вчителів і батьків протягом вересня – жовтня. На другому етапі використовується колективне тестування, яке складається з інтелектуальних тестів, вибір серед товаришів, тестування спеціальних умінь. Такі випробування проводять вчителі та психологи під час першого семестру навчання. На цих двох етапах відбирають від 5 до 15% учнів, яких можна визначити як дітей з високими здібностями. Третій етап полягає в проведенні індивідуальних випробувань на інтелектуальні (пізнавальні) здібності, зборі доповідей батьків, аналізі академічних досягнень, автобіографічних даних, проведенні тестувань на особистісні характеристики дитини. Реалізація всього вищезазна-

ченого проводиться за участю психологів, педагогів, вчителів і батьків в кінці першого навчального семестру. На цій фазі відбирають приблизно 5% школярів. На наступному етапі під керівництвом психологів, педагогів і вчителів на початку другого семестру проводять випробування здібностей у різних спеціальних сферах: музика, лідерство, творчість, психомоторність, інші сфери. Останній етап полягає в розробці індивідуальних профілей і формуванні окремих груп, де буде втілюватися освітнє втручання, а також розробці адаптування навчального плану, програм збагачення, пропозицій щодо варіювання або скорочення обов'язкового аудиторного часу. Розробка профілей і засобів освітнього втручання реалізується відділом орієнтування протягом другого семестру. На останніх двох етапах залишаються учні, які виявляють спеціальні таланти або обдарованість і потім становитимуть групи за інтересами, здібностями тощо [1].

Дослідники Ради освіти П. Мартінез Ковес, Валенсії Е. Арокас Санчіс, М.Д. Мартінез Франсес у своїх рекомендаціях з підтримки обдарованих учнів у процесі обов'язкової середньої освіти узагальнили порядок виявлення обдарованих учнів. На думку вчених, процес виявлення не має обмежуватися тільки учнями, які демонструють високі академічні успіхи, а повинен враховувати також здібності в різних сферах життя, на розвиток яких спрямована шкільна освіта. Під час визначення обдарованих слід використовувати різноманітні джерела інформації про дитину та її індивідуальні особливості. Таким чином, виявлення обдарованих поширюється на широку гетерогенну групу учнів, які демонструють різноманітні здібності, а не тільки академічний успіх. Для більшої ефективності ідентифікаційного процесу слід оцінювати як пізнавальні можливості, так і некогнітивні здібності. Крім того, слід звернути увагу на дітей, які перебувають у несприятливих соціальних умовах, і на тих, які мають низькі показники академічної успішності.

У процесі виявлення обдарованих учнів дослідники аналізують чотири сфери компетенції: спілкування, творчість, здібності навчання і соціальна компетенція. Аналіз цих сфер реалізується шляхом аналізу інформації з різних джерел, які є різними соціальними контекстами дитини: вчителі, родина і самі учні. Порядок виявлення обдарованих має два етапи:

1. Етап "скрінінгу", який передбачає використання нестандартизованих засобів виявлення: шкали оцінювання для вчителів, опитувальники для батьків і опитування серед рівних та самооцінювання учнів.

2. Етап оцінювання шляхом різноманітних засобів рівня здібностей в тій чи іншій сфері (продуктивність конвергентного і дивергентного мислення та продуктивність навчальних завдань).

Отже, на першому етапі використовують опитування для вчителів, які мають на меті оцінку соціальної компетенції, спілкування, здібностей навчання і творчості; опитування для батьків у вигляді шкали оцінювання якостей дитини; опитування для учнів, яке полягає у визначенні здібностей серед рівних, шкалі самооцінювання і самоповіді (опис своїх власних якостей і вподобань).

Етап оцінювання здібностей або психолого-педагогічне оцінювання має на меті аналіз результатів діяльності дитини для встановлення особливостей навчання та поведінки обдарованої дитини і відповідно до цих особливостей розробки індивідуальних програм педагогічної підтримки цієї дитини [3].

Висновки. Таким чином, при виявленні обдарованих учнів іспанські вчені виділяють три основні шляхи отримання необхідної інформації: спостереження вчителів, стурбованість і спостереження батьків, а також діагностика за допомогою груп орієнтування чи спеціалізованих центрів. Серед засобів виявлення обдарованості у дітей найбільш поширеними є різноманітні анкети та опитувальники для вчителів, батьків, а також самих учнів, які полягають в оцінюванні серед рівних і самооцінюванні своїх власних здібностей.

Процес виявлення проходить двома етапами: етап “скрінігу” і етап власне оцінювання. На першому етапі використовуються різноманітні шкали оцінювання, опитування та анкети, а на другому виявляють рівень обдарованості за допомогою стандартизованих випробувань здібностей. Завершальним етапом виявлення є складання психологопедагогічного профіля учня, в якому визначається тип обдарованості та шляхи педагогічної підтримки такого учня.

Література

1. Alumnos precoces, superdotados y de altas capacidades / [coord. J. Martín Gálvez, M. T. González González]. – Ministerio de Educación y Cultura, Centro de Investigación y Documentación Educativa (CIDE), 2000. – 170 p.
2. Benito Mate Y. Ventajas de la detección temprana del niño con talento y superdotado [Електронний ресурс] / Y.Mate. Benito // Educar. Revista de educación. – 2004. – P. 25–34. – Режим доступу: <http://educar.jalisco.gob.mx/29/Educar%20No%2029WEB.pdf#page=25>.
3. Intervención con el Alumnado de Altas Capacidades en Educación Secundaria Obligatoria / [autores: Arocas Sanchis E., Martínez Coves P., Martínez Francés M.D.]. – Generalitat Valenciana, 2008. – 106 p.
4. Rodríguez Cao L. Identificación de alumnos con alta capacidad cognitiva [Електронний ресурс] / Luis Rodríguez Cao, Olga Díaz Fernández // Revista Galega de Ensino. – 2005. – № 47. – P. 1151–1165. – Режим доступу: <http://www.edu.xunta.es/ftpserver/portal/DXPL/revistagalega/rge47/eduga47/10.pdf>.
5. Rojo Martínez A. La identificación de alumnos con altas habilidades: enfoques y dimensiones actuales : Tesis doctoral / Angela Rojo Martínez. – Universidad de Murcia, 1997. – 524 p.